

POEZIJA I NOVA MEDIJSKA OKRUŽENJA

Uvod u blok "Poezija i nova medijska okruženja" počela bih ukazivanjem na tezu kritičarke Mardžori Perlof (Marjorie Perloff) da se poezija na kraju veka u visokotehnološkom društvu, kakvo postoji u Sjedinjenim Američkim Državama, ne može pisati sa pretpostavkama koje su važile početkom ili sredinom veka. Živimo, piše ona, u elektronskoj kulturi. U svakom prirodnom okruženju takve kulture čuju se "zvuci bitova" i pisak kompjutera. Ne postoji planinski vrh niti dolina gde se možemo izolovati od ljudi i provoditi vreme bez mobilnih telefona ili vokmena. Pesnici sve više deluju u svetu ispunjenom elektronikom, popularnim Donahjuovim emisijama, MTV-om, Internetom, elektronskom poštom, elektronskim časopisima. Zato masovni mediji presudno utiču na proces transformacije umetnosti u celini, a posebno poezije. Prva studija koja govori o odnosu poezije i medija jeste upravo knjiga ove autorke, objavljena relativno kasno, tek 1991. godine, pod naslovom *Radikalna artificalnost – pisanje poezije u doba medija*.¹

---

¹ Iz ove knjige prevedeno je drugo poglavlje: Mardžori Perlof, "Izmenjeno lice svakodnevnog sporazumevanja: govorna poezija, TV-razgovori i scena pisanja", Književna kritika, jesen 1995.

Mardžori Perlof ističe da je za većinu intelektualaca poezija i dalje domen prirodnog, ličnog, instinktivnog i intuitivnog. Od poezije se očekuje da neguje transparentni (prozirni) stil i da glas pesnika bude iskren i neposredan. Pesnik treba da govori o ličnom ili o univerzalnom ljudskom iskustvu. Ali takva poezija u doba prevlasti medija i dominacije teorije nije moguća. Svako lično iskustvo već je posredovano medijima. U tekstu "Poezija u doba buđenja teorije"² autorka tvrdi da se zanemaruje činjenica da savremena poezija ima mnogo toga zajedničkog i sa novom teorijom. Savremeni pesnici su teorijski obrazovani. Podela između teorije i poezije zasniva se na nostalgiji za mitskom prošalošću, kada nam je, veruje se, poezija govorila iz srca. Ali šta je to srce u vremenu transplantacija, angioplastike i trostrukih bajpas operacija i šta bi u ovom vremenu moglo značiti govoriti iskreno, spontano, iz srca, pita se Mardžori Perlof.

Forme poezije su određene istorijskom i kulturnom formacijom u kojoj nastaju. Da bi ukazala na razliku, M. Perlof poredi ljubavne pesme Getea (Goethe) i Hajnea (Heine) i pesme koje se danas u Americi pišu. Ljubavne pesme Getea i Hajnea odgovaraju specifičnoj kulturnoj situaciji u predurbanim, tradicionalnim i autokratskim nemačkim državama u periodu Francuske revolucije. Savremeni američki pesnici, naglašava ona, ne pišu više strasne ljubavne pesme, niti ode posvećene slavujima ili Pacifiku. To ne znači da se ljudi ne zaljubljuju, da ne uživaju da posmatraju ptice ili da nisu zadivljeni dok posmatraju talase moćnog Pacifika. Međutim, zahvaljujući velikoj prisutnosti slika i govora posredovanih putem medija, neposredan pristup realnosti nije moguć. Simulakrum i hiperrealnost postali su naše "prirodno" okruženje. Mardžori Perlof se bavi načinom kako je poezija odgovorila na "videaciju" (videation, engl.) naše kulture. Pesničke slike više ne nastaju na osnovu opažanja prirodnog okruženja niti su preuzete iz drugih književnih ili umetničkih dela. Pesnici upotrebljavaju slike preuzete iz medija. Razmena se vrši i u obrnutom smeru.

U knjizi *Radikalna artificijelnost* Perlofova razmatra kako mogućnosti video spotova, kompjuterskih terminala i jezik reklama utiču na pesničke diskurse. Ona prati kako se pojam prirodnog govora i slike, koji su bili važni modernistima na početku veka, ali i pesni-

---

² Tekst je objavljen u *Letopisu* Matice srpske, decembar 1994.

cima prvog talasa postmodernih poetika iz pedesetih i šezdesetih, menja pod uticajm sve većeg prisustva medijskih slika u kulturi.

Rani modernisti, poput Ezre Paunda i Vilijama Karlosa Vilijamsa, koristili su pisaću mašinu težeći da stvore novu vizuelnu estetiku. Reč je postala slika ili objekt. Pesnici pedesetih i šezdesetih godina su istu tehnologiju upotrebili s drugim namerama: odštampana pesma postaje partitura za oralni (glasovni) performans. Pesnici posle Drugog svetskog rata (bitnici, pesnici renesanse San Franciska, njujorške škole, Blek Mauntin koledža i dubokih slika) otkrili su da se poezija može izvoditi kao oralni performans. To otkriće je bilo zasnovano na proučavanju primitivnih, plemenskih kultura. Naglašavali su ispovedni karakter poezije, a stih se više nije oblikovao zahvaljujući pravilnom broju akcenata, slogova, ili stopa, već zahvaljujući emocionalnom intenzitetu trenutka u kojem pesma nastaje.

Jezički pesnici sedamdesetih godina istražuju diskurzivne i ideološke strukture u poeziji. Na tragu kubofuturista, naglašavaju reč kao takvu, bave se vizuelnim izgledom stranice papira. Rozmari Hausman smatra da jezička poezija logički označava kraj štampane poezije, tj. fiksiranog teksta poezije, odštampane u knjizi. Pesme jezičkih pesnika su autorefleksivne i pokazuju suštinski značaj materijalnosti pisma i naglašavaju intertekstualnost.

Zahvaljujući rasprostranjenosti upotrebi elektronske pošte i Interneta, pesnici i prozaisti počinju da pišu interaktivnu poeziju i prozu. Književnost počinje da se distribuira putem kompjuterskih mreža, a čitalac interaktivne poezije i proze sam odlučuje kako će se priča ili pesma završiti, u skladu s mogućnostima koje pruža kompjuter. Upotreba kompjutera transformiše način recepcije i stvaranja teksta. Štampana poezija i proza ne nestaju, ali pokazuju da su suštinski artifičijelne i menjaju sopstvene kodove. Postaje nam jasnije da suština književnosti nije da transparentno prenosi poruke, već je sama višestruko kodirana i veoma artifičijelna delatnost. U velikom broju književnih dela postupci generisanja (postupci koji omogućavaju da književno delo prepoznamo kao književno delo, a ne kao novinski članak) skriveni su. Kada je poezija u pitanju, imamo utisak da nam pesnikov glas govori neposredno i iskreno. Ipak, taj učinak neposrednosti postiže se specifičnom, svesnom upotrebom jezičkog materijala.

Pod uticajem eksperimentisanja sa kompjuterima i programima hiperteksta, osobenosti tekstualnosti se menjaju. Insistiranje avangardnih umetnika i pesnika na "vizuelnosti stranice papira" iz ove nove perspektive kao da je zastarelo. Zahvaljujući digitalnoj revoluciji (kompjuterskom izdavaštvu, hipertekstu, virtuelnoj realnosti, interaktivnom učenju, multimedijskoj informatici, elektronskoj pošti, digitalnim slikama), modernistička tipografska revolucija izgleda kao čudna zaostavština koja pripada dalekoj prošlosti. Najradikalnije forme avangardnih kompozicija sada su, prema mišljenju nekih autora, doslovno nalik dečjim igrama. Mnogi smatraju da štampana kultura mora opstati i kritikuju kompjuterske mreže, jer označavaju propast kulture kakvu poznajemo. S druge strane, čitaoci i pisci upoznati s pesničkim eksperimentima u 20. veku, smatraju da su eksperimenti omogućeni kompjuterskim mrežama nastavak dosadašnjih eksperimenata. Elektronska izdanja časopisa, hipertekst, multimediji, CD-ROM i proizvodnja CD-a, doveli su do toga da se procesi čitanja i pisanja drastično menjaju.

I, na kraju, možemo zaključiti da je doba arhiva s pesnikom i teoretičarem Majklom Dejvidsonom (Michael Davidson), završeno! Fantazmagorično je sada dostupno na CD-ROM-u. Arhiv je postao elektronski.

* * *

Tekst pesnika i teoretičara Džeda Rejzjule (Jed Raula) "Voice-Over", preuzet je iz njegove knjige *The American Poetry Wax Museum – Reality Effects, 1940-1990*, objavljene 1996. godine u izdanju National Council of Teachers of English. Rejzjula piše društveno i istorijski zasnovanu kontekstualnu književnu istoriju američke poezije posle Drugog svetskog rata. U analizi polazi od vremena kada dominira američka nova kritika, piše o snažnom uticaju Roberta Louela (Robert Lowell) i ispovednih pesnika, i dolazi do sadašnjeg vremena obeleženog multikulturalizmom i avangardnim provokacijama jezičkih pesnika (language poets). Rejzjula u analizi primenjuje pristupe književne kritike, studija kulture i društvene istorije, nastojeći da ukaže na dominantne mitove koji određuju kako se pesnici i poezija shvataju u javnoj sferi i u okviru akademskog diskursa. (Džed Rejzjula predaje na Odseku za engleski jezik Univerziteta Kvins u Kanadi. Do sada nije prevoden na srpski jezik.)

Tekst "Warning – Poetry Area: Publics under Construction" pesnika i teoretičara Čarlsa Bernstina (Char-

les Bernstein) preuzet je iz knjige *My Way – Speeches and Poems*, objavljene 1999. godine u izdanju The University of Chicago Press. U knjizi su sakupljeni njegovi eseji, intervjui, govori i stihovi. Autor ispituje mesto poezije u okviru američke kulture i na američkim univerzitetima. Bavi se endemičnim modernizmom i idiosinkratičkim postmodernizmom, politikom identiteta, studijama kulture i poezijom kao izvodačkim žanrom. Poezija mu je prevedena u antologijama: "Američke poetike" (tematski broj časopisa *Delo*, br. 8, 1989), Sibila Petlevski, *Spin-off – Antologija novijega američkog pjesništva* (Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1991), Srba Mitrović, *Antologija američke poezije 1945-1994* (Svetovi, Novi Sad 1994), Nina Živančević, *Antologija američke poezije – novi glasovi* (KOV, Vršac 1997). (Carls Bernstin predaje na Odseku za engleski jezik na SUNY u Bafalu.)

Tekst "The Postmodern Subject and the New Media Poem" teoretičarke Rozmari Hausman (Rosemary Huisman) preuzet je iz knjige *The Written Poem – Semiotic Conventions from Old to Modern English*, objavljene 1998. godine u izdanju izdavačke kuće Cassell. Autorka se bavi upotrebom grafičkih, tj. vizuelnih konvencija u savremenoj poeziji engleskog govornog područja. Zastupa stanovište da su "jezičke prakse društvene prakse". Bavi se savremenom poezijom i prati kako je poezija istorijski konstruisana kao "vidljivi objekt". (Rozmari Hausman predaje na Odseku za engleski jezik na Univerzitetu u Sidneju. Do sada nije prevedena na srpski jezik.)

